

Verkiezingsdagboek

4

Interview Don Ceder

14

Religie en Conflict

24

Voorwoord

Berjan de Graaf

2023 is een bijzonder jaar geweest, met de Tweede Kamerverkiezingen als politieke climax en de verkiezingsuitslag als anticlimax. Er valt over de verkiezingen genoeg te zeggen. Allerlei analyses kunnen op de uitslag losgelaten worden. Als redactie van de PerspeX hebben we ervoor gekozen om niet zozeer op de verkiezingen zelf te focussen, maar op het thema religie en politiek. De verkiezingsuitslag, die toch als donkere wolk boven onze hoofden hangt, houdt uiteraard verband met het onderwerp, met daarbij ook de vraag of christelijke politiek nog wel relevant is en hoe.

Religie en politiek is een onderwerp wat ook buiten de Nederlandse vraag een relevant onderwerp is. Denk alleen al aan de vraag of je als christen pro-Israël of pro-Palestina mag of moet zijn, een vraag die wij niet specifiek beantwoorden. Wel kijken we naar conflicten in bredere zin en naar de vrijheid van religie.

2023 is voor mij persoonlijk ook een bijzonder jaar, aangezien ik het stokje als hoofdredacteur heb mogen overnemen. Een nieuwe taak waarbij ik direct allerlei ideeën kon verzinnen. Enkele van die ideeën ziet u ook in deze PerspeX terug. De PerspeX is het verenigingsblad van Perspectief, dus zou het mooi zijn als er ook vanuit de vereniging zelf meer aangeleverd zou worden. Zo heeft de Denktank een artikel geschreven en wordt ook vanuit de werkgroepen input gegeven.

Ik hoop dat u onze input kunt waarderen. Ik wens u veel leesplezier!

Met vriendelijke groet,

Berjan de Graaf • hoofdredacteur

Inhoud

- 2 **VOORWOORD** vanuit de redactie
- 3 Scheiding kerk en staat **IN EUROPA**
- 4 **VERKIEZINGSDAGBOEK**
- 8 **DENKTANK** over hokjesdenken
- 10 **ARTIKEL** Een christendemocratische herfst, of toch niet?
- 14 **INTERVIEW** Don Ceder
- 20 **ARTIKEL** Christenen kiezen ook voor populisme
- 22 **ARTIKEL** Prijs God en leef als Assisi. In verbondenheid met zijn schepping
- 24 **ARTIKEL** Religie en conflict
- 26 **ARTIKEL** Campagne en de kerk
- 18 **INTERVIEW** Bea Tusscher
- 20 **OPINIE** Europese Unie ziet bescherming van religieuze minderheden over het hoofd

SCHEIDING KERK EN STAAT IN EUROPA

- STAATSGODSDIENST
- COÖPERATIEF SEPARATISME
- LAÏCISME/SECULARISME
- GEEN OF BEPERKTE GODSDIENSTVRIJHEID

VERKIEZINGSDAGBOEK

Auteur:
Daniel de Boer

dagboek

30/10
2023

MIRJAM BIKKER VLAMT

Onze eigen Mirjam Bikker vlamt (en danst) op NPO3, waar ze samen met Ouwehand in gesprek gaat met jongeren. De vragen zijn direct, soms moeilijk, maar er komen goede antwoorden - een prima tvdebatdebuut van Bikker tijdens deze verkiezingen. Ook deze avond, maar níet op staatstelevisie: Omtzigt en Timmermans hebben hun eigen Linksom-Rechtsom debat georganiseerd, waarin ze samen een verhaal vertellen voor het Nederland van de toekomst.

1/11
2023

NOVEMBER

Bij NOS op 3 geeft Rob Jetten de D66 campagne een noodzakelijke boost door viral te gaan met een speech tegen Baudet die hij verantwoordelijk houdt voor lhbtbi-haat.

3/11
2023

Het 'Ga niet naar Nieuwsuur' is niet een advies dat je aan Mirjam Bikker moet geven. Ze blijft ondanks kritische vragen over onder andere medisch-ethische thema's goed overeind en laat zien dat de idealen nog niet ondergesneeuwd zijn na zes jaar onder Rutte geregeerd te hebben.

12/11
2023

Het tweede RTL-debat, dit keer zeggen Omtzigt en Timmermans af en zijn de andere zes grootste partijen uitgenodigd. Een veelal chaotisch kringgesprek rondom een ronde tafel. Wilders is weer erg mild, Jetten en Marijnissen doen het goed. Yesilgöz doet weer leuk mee in een spraakwaterval van lege woorden, terwijl ze doet alsof de VVD niet 13 jaar aan de macht is geweest. Van der Plas zit er weer een beetje voor spek en bonen bij, ze praat veel anderen na. Het lijkt erop dat de BBB er niet meer bovenop gaat komen in nog minder dan twee weken.

22/10
2023

HET 'COLLEGE TOUR'-DEBAT

Alle congressen zijn geweest, op dat van NSC na zijn alle verkiezingsprogramma's af, tijd voor de echte campagne. Vier politici van de drie grootste partijen in de peilingen plus Van der Plas beantwoorden vragen van Twan, studenten, en af toe reageren ze op elkaar. Yesilgöz maakt een oud grapje en gooit vooral oneliners die de oplettende kijker al had kunnen lezen in haar media-interviews. Van der Plas weet weinig en zegt weinig, al neemt ze achteraf een filmpje op waarin ze zichzelf een vijfsterren performance toeschrijft. Timmermans doet het beter en blijkt een bevlogen verteller, al blijken de 'linkse studenten' zijn mening over Palestina en kernenergie niet erg te waarderen. Omtzigt lijkt superieur, belichaming van degelijkheid en inhoud.

OKTOBER

28/10
2023

START CAMPAGNE

Ook onze geliefde premier gaat even in campagnemodus en zegt dat hij 'te lang is aangebleven' en het 'stokje eerder had moeten overdragen'. Tja, had het dan ook gedaan. Van der Plas maakt opnieuw een slechte beurt met een leeg en amateuristisch interview in de Telegraaf. Snel als een kogel omhoog geschoten, maar BBB blijkt een lege huls te zijn. Ondertussen ontgaat de belangrijkste gebeurtenis het grote publiek: de CU trapt de campagne af in Zwolle!

5/11
2023

Het eerste debat tussen de grote drie: Yesilgöz, Omtzigt en Timmermans kruisen de degens in het RTL-debat. Omtzigt kaapt weer de media door nog steeds niet te weten of hij premier wil worden. Hij komt verder beheerst over, maar wel technisch en niet erg bevlogen. Ook Timmermans heeft niet zijn beste debat, maar echt ondermaats presteren doet hij niet. Yesilgöz doet dat wel, door wederom kiezers voor te liegen over migratie en de middeninkomens die bij VVD toch zo ongelooflijk veel beter af zijn dan bij 'links'. Lauw debat dus, de kiezer zal hier weinig mee opschieten.

6/11
2023

Nieuwe SGP voorman Chris Stoffer waakt mee bij een abortuskliniek, let wel: dit heeft niks met de campagne te maken (dixit Stoffer). Er volgt een Twitter ruzie met hem en Yesilgöz. Ook Bikker zegt dat ze zich niet op deze manier zal inzetten voor het ongeboren leven en Perspectief vindt het zelfs 'ongepast'. CUnservatieven zijn het daar dan weer niet mee eens.

9/11
2023

Omtzigt spreekt zijn wens uit om met een oerconservatief droomkabinet te gaan regeren, zelfs JA21 valt binnen zijn bereik. Links huilt grote tranen. Dassens opmerking dat je met NSC wel 40 stappen achteruit doet lijkt naar waarheid.

Lees
verder

14/11
2023

In de nieuwe Eenvandaag-peiling peilt de CU met 5 zetels als grootste christelijke partij. CDA klimt maar niet, terwijl Bontenbal toch een enorm goede campagne draait. 's Avonds is Mirjam Bikker te gast bij OP1, waar ze gesteund wordt door een enthousiast publiek waaronder onze voorzitter, én door onze premierskandidaat Jerke Setz!

16/11
2023

De vier grootste partijen uit de peilingen gaan met elkaar in debat bij SBS6. Onder leiding van Wilfred Genee praten de vier politici de hele tijd door elkaar heen. Wilders speelt de populist en fatshamed Timmermans, die doet wat hij kan maar ook niet erg uit de verf komt. Yesilgöz is vooral bezig met Timmermans en af en toe Omtzigt bashen en laat niemand uitpraten. Onbegrijpelijk dat Omtzigt überhaupt meedoet aan dit goedkope, minst inhoudelijke debat van de campagne. Op dezelfde avond voeren de drie christelijke politici wél een inhoudelijk debat. Ze doen het weinig voor elkaar onder, en een duidelijke winnaar is er niet.

21/11
2023

De hele avond slotdebat bij NOS. Op een zienbaar moegestreden Omtzigt na tonen de meeste lijsttrekkers nog een laatste keer energie. Ook Bikker heeft weer de lachers op haar hand en is inhoudelijk onverslaanbaar. Ondertussen zit Baudet er met een aangeslagen hoofd bij en heeft LEF het lef om het debat te verstoren. Morgen is het de beurt aan de kiezer. Nederland houdt zijn adem in. Worden we donderdag wakker in een land dat geleid wordt door Wilders? Voor het eerst door een vrouw? Is de 'functie elders' een premierschap? Of toch voor het eerst sinds heel lang weer winst voor links? Niemand die het weet, maar de CU'ers hopen dat we ontwaken in een avondland met Jerke aan de macht. •

17/11
2023

Bikker is aangeschoven bij Khalid en Sophie. Ze laat nog maar weer eens het belang van zorgzame gemeenschappen zien aan zappend Nederland. Ondertussen zorgt een peiling van Maurice de Hond voor opschudding. De peiler die eigenlijk niet zo serieus genomen wordt, peilt de PVV opeens als één van de grootste partijen. De angst voor premier Wilders zit er nu zo in bij links dat ook Timmermans opeens weer volop mee lijkt te doen in de race voor het Torentje. Omtzigt zakt juist weg. Net als de BBB, die ironisch genoeg nog wel eens slechter kan gaan scoren dan het CDA.

Christen
Unie

GELOOF IN
DE SAMENLEVING
#1 MIRJAM BIKKER

DENK TANK

POLITIEK & RELIGIE

Als er leden van Perspectief zijn die de discussies rond de oprichting van de ChristenUnie nog hebben meegemaakt, dan zijn dat behoorlijk pientere kleuters geweest. Voor de meeste jonge leden van de ChristenUnie en van Perspectief zal het een vanzelfsprekendheid zijn geweest: christen in de politiek? Dan moet je bij de ChristenUnie zijn. Nomen est omen. Ja, de SGP(J) is ook trouw aan het Woord, en er vallen met wat goede wil ook nog christelijke wortels te bespeuren bij het NSC cq. CDA.

Bij die laatste partij betrof de eenwording in de jaren '80 een flinke strijd, waar ook de rol van geloof/religie in de politiek inzet was van hevige discussie. De grondslagzaak, waarin naast de bestempeling van het evangelie als richtsnoer ook de vraag werd gerezen in hoeverre Kamerleden persoonlijk gebonden moesten zijn aan dit evangelie, betekende bijna het einde van de partij

in oprichting. Op het eerste congres onder de vlag van het CDA sprak toenmalig ARP-leider Willem Aantjes een rede uit die de geschiedenis in is gegaan als De Bergrede van Aantjes. Hieronder een ingekorte weergave van deze rede – denkt u er de grote zaal en reformatorische echoklank zelf bij:

“Het evangelie geeft geen rechtstreekse richtlijnen voor het politieke handelen, maar het geeft wel richtlijnen voor het rechtstreekse politieke handelen, en soms wel degelijk heel concreet. Leest u er Mattheüs 25 maar eens op na: hongerigen voeden, dorstigen te drinken geven, vreemdelingen huisvesten, naakten kleden, zieken en gevangenen bezoeken.

Maar dan moeten wij dan wel nú vandaag toepassen. Intussen zijn wij 2000 jaar verder,

en kijk eens om u heen! De hongerigen worden niet gevoed; zij sterven als ratten langs de wegen van hun uitgedroogde landen. En als wij 1 procent van ons nationaal inkomen voor ontwikkelingssamenwerking uitgeven, hebben wij meer zorgen over de vraag of die ene procent wel goed wordt besteed, dan over de vraag of die 99 procent die wij voor onszelf reserveren wel goed wordt besteed.

De dorstigen worden niet gelaafd. Zij worden aan hun lot overgelaten. En als wij ons aan ons televisietoestel volzuigen met het vergif van de consumptiereclame, dan zit ons de verhoging van de alcoholaccijns meer dwars dan de ellende van de dorstigen in de wereld.

(...)

Geen plaats voor christelijke politiek? De wereld hunkert naar christelijke politiek! Een politiek, die spreekt voor wie geen stem hebben; die handelt voor wie geen handen hebben; die een weg baant voor wie geen voeten hebben; die helpt wie geen helper hebben.

Een lang citaat, maar niet zonder reden: dit toont heel scherp de spanning tussen wat de christen 's zondags in de kerk hoort en wat de christen 's avonds op het Achtuurjournaal ziet.

De Bergrede van Aantjes laat zien dat de spanning die destijds bij het CDA (in wording) leefde, momenteel nog te vinden is op ChristenUnie.nl schuine streep missie: "De Bijbel is echter geen politiek handboek voor het oplossen van problemen in deze tijd (...) De ChristenUnie wil dit praktisch vormgeven. Zo vertaalt de ChristenUnie geloof in politiek."

Na jaren regeren is de ChristenUnie een doorgewinterde en breed gewaardeerde partij, met productieve kamerleden en populaire bewindslieden. Bij de Algemene Financiële Beschouwingen liet de ChristenUnie zien de geheimen van Den Haag inmiddels goed te kennen; Mirjam Bikker diende een motie in om prijsstijgingen in het streekvervoer te dempen, gedekt vanuit resterende middelen op de Aanvullende Post van het Ministerie van Financiën, bedoeld voor loon- en prijsbijstellingen.

Iets positiefs, dat valt bijna niet te ontkennen. Toch dient de vraag zich aan wat voor houding de ChristenUnie inneemt, dan wel zou moeten innemen. In dit land, in deze politieke werkelijkheid, in deze tijd. Als je een as zou trekken van technocratisch naar populistisch, zoals oud-lid Ruben Ros laatst deelde op Twitter, zou de ChristenUnie vrij hoog zitten op het technocratische. Dat is geen vies woord, zeker als je het afzet tegen populistisch. Het is wel nogal wat anders dan waar op de congressen, bij de fractievergaderingen en op andere partijbijeenkomsten voor en om wordt gebeden. Je zou soms zo enthousiast worden van de gewiekstheden en politieke verworvenheden van de ChristenUnie, dat je zou vergeten dat wij ons in deze wereld eigenlijk vervreemd zouden moeten voelen, ontheemd. En dat ons heil ten diepste iets is dat we ontvangen.

Zien wij de spanning nog wel genoeg? En hoe gaan wij om met de schijnbare discrepantie tussen de twee veelgehoorde gedachten "nee, wij verwachten het niet van onszelf" en "ja, het doet er toe wat wij in Den Haag bereiken"? •

**GEEN PLAATS
VOOR
CHRISTELIJKE
POLITIEK?**

**DE WERELD
HUNKERT
NAAR
CHRISTELIJKE
POLITIEK!**

EEN CHRISTEN- DEMOCRATISCHE HERFST,

Auteur: **Daniel de Boer**

Afgelopen verkiezingen was het de PVV die het nieuws kaapte door een enorme overwinning te boeken. De partij van Wilders kreeg er maar liefst twintig zetels bij. Ondertussen werd hierdoor de aandacht afgeleid van een partij die ook twintig zetels won, en dat uit het niets. Het Nieuw Sociaal Contract van de mateloos populaire Pieter Omtzigt dong zelfs mee naar de winst, net als de BBB dat in het voorjaar onder leiding van Caroline van der Plas deed. In vergelijking met die verkiezingen deed de BBB het nu slecht, maar desondanks haalden ze zeven zetels. Daarmee zijn ze nu groter dan het CDA, dat van vijftien naar vijf zetels duikelde. Is de christendemocratie hiermee dus toch terug van weggeweest? Of zijn de NSC en de BBB niet zo christendemocratisch als het CDA?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is het eerst van belang om te weten wat we verstaan onder 'christendemocratisch'. De christendemocratie is gegrond op vier kernwaarden, die afgeleid zijn van de Bijbel en de sociale leer van de Rooms-Katholieke Kerk. Alle Europese christendemocraten delen die kernwaarden, die door het CDA zelf 'bakens' worden genoemd. Het zijn gespreide verantwoordelijkheid (subsidiariteit), gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap. Kort gezegd komt het neer op recht doen en zorg dragen voor de naaste en natuur, waarin de gemeenschap een belangrijke rol speelt.

De vraag is ook in hoeverre het CDA van de afgelopen tijd nog de christendemocratische partij van weleer is. Zeker iemand als Hoekstra liet zijn jasje jarenlang

meewaaien met de liberale Rutte-wind. Inmiddels is het christendemocratische gedachtegoed, onder de hoede van Bontenbal, wel weer veilig. Hij is meer uitgesproken christelijk dan zijn voorgangers en heeft de partij weer naar het midden getrokken met zijn groene en sociaal-economisch linksere koers.

Omtzigt heeft deze wedergeboorte van het CDA niet afgewacht. In de zomer van 2021 zegde hij zijn lidmaatschap op, om twee jaar daarna een nieuwe partij op te richten. Het duurde lang voordat er een verkiezingsprogramma verscheen, maar wie zijn beginselen doorlas, kon niet anders dan concluderen dat het NSC geheel in de christendemocratische denktraditie staat. Hij benadrukt thema's als gemeenschappen (je hoort de CDA-echo: 'meer wij, minder ik') en het gezin. Hij staat voor een samenleving met een sterk maatschappelijk middenveld en een overheid die een menselijke maat hanteert. Het katholiek geloof is voor Omtzigt naar eigen zeggen 'een bron van inspiratie', wat je onder andere merkt als hij spreekt van 'schepping' als hij het over de natuur heeft. Kortom, zijn nieuwe partij ademt een oud vertrouwd CDA-geluid. Heel gek is dit niet, aangezien Omtzigt zijn hele leven CDA'er is geweest. Je kan Omtzigt wel uit het CDA halen, maar het CDA niet uit Omtzigt, zoals een wijs man ooit zei.

DE VRAAG IS OOK IN HOEVERRE HET CDA VAN DE AFGELOPEN TIJD NOG DE CHRISTENDEMOCRATISCHE PARTIJ VAN WELEER IS.

Net als Omtzigt is ook Van der Plas opgegroeid in een katholieke kerk. En ook al lijkt de BBB misschien een one-issuepartij, ook bij de BBB zijn de christendemocratische wortels duidelijk terug te vinden. De vier kernwaarden van de BBB lijken zo voort te vloeien uit de uitgangspunten van de Katholieke Sociale Leer, waar ook het CDA uit put.

De eerste kernwaarde is 'noaberschap'. Voor de BBB betekent dit niet alleen omzien naar elkaar, maar houdt het begrip ook in dat de gemeenschap een grote rol in de samenleving hoort te hebben, en de overheid een meer dienende plek hoort te hebben. Dit is direct verbonden aan de subsidiariteit van de Katholieke Sociale Leer. De tweede kernwaarde is de 'Gulden Regel' ('wat u niet wil dat u geschiedt, doe dat een ander niet'), die samenhangt met de 'solidariteit' uit die Leer. De derde kernwaarde is 'authentiek', ander woord voor de 'menselijke waardigheid' waarover de katholieken spreken. En tenslotte is de laatste kernwaarde, 'professioneel' een meer zakelijke term voor het 'bonum commune', waar de Katholieke Sociale Leer een streven naar een goede samenleving onder verstaat, wat de BBB verwoordt als 'stel het algemeen belang boven je eigenbelang'.

ONDANKS HAAR KATHOLIEKE OPVOEDING ZEGT VAN DER PLAS DAT ZE NOOIT IN HET INSTITUUT "KERK" HEEFT GELOOFD

Ondertussen zijn er ook nog genoeg verschillen tussen de drie partijen. Zo is het CDA veelal positief over de EU, terwijl de BBB en NSC waken voor al te veel EU-euforie en zich kritisch opstellen. Een belangrijk verschil tussen die laatste twee is hoe we om moeten gaan met de vee- en vleesindustrie. Als het gaat om dierenwelzijn stemde Omtzigt zelfs soms mee met de Partij voor de Dieren, de grootste ideologische tegenhanger van de BBB. Ook op migratie zijn er verschillen; het CDA is als enige voor de spreidingswet. Die partij staat ook alleen als het gaat om klimaatbeleid. Onder Bontenbal is het CDA inmiddels bekeerd tot de groenste van de drie.

Een ander verschil tussen het CDA enerzijds en de partijen van Omtzigt en Van der Plas anderzijds is de plek die religie in de partij inneemt. BBB en NSC profileren zich nadrukkelijk niet als een christelijke of

TOCH KUNNEN WE SPREKEN VAN EEN OPLEVING VAN DE CHRISTENDEMOCRATIE.

christendemocratische partij. Ondanks haar katholieke opvoeding zegt Van der Plas dat ze nooit in het instituut “kerk” heeft geloofd en neemt Omtzigt het woord ‘christendemocratisch’ in zijn beginselen en programma niet in de mond. Ook mikken zij duidelijk op een veel bredere kiezersgroep. De ‘gewone mensen’ die zich zorgen maken over bestuur en bestaanszekerheid (Omtzigt) en de ‘normale mensen’ in achtergestelde regio’s die zich in Den Haag niet gehoord voelen. Dit terwijl het kleiner wordende CDA juist voor 85 procent uit mensen bestaat die zichzelf gelovig noemen, zo bleek uit onderzoek van EenVandaag en het ND.

Toch kunnen we spreken van een opleving van de christendemocratie. Want ook al is de kiezer gesecculariseerd, zij heeft wel massaal - met bijna 2,2 miljoen stemmen - gekozen voor drie partijen die in meer of iets mindere mate nog steeds het christendemocratische gedachtegoed uitdragen. Dat het CDA daarvoor eerst in drieën uiteen moest vallen, is teleurstellend. Daarnaast valt nog maar te bezien in hoeverre dat christendemocratische gedachtegoed van beide CDA-spruiten zich daadwerkelijk uit in politiek waar Balkenende en Lubbers hun vingers van aflikken. Maar laten we durven hopen. Beter een versplinterd, dan een vervlogen appèl. •

Altijd al iets willen doen met theologie?
Kies voor **Herbronning
Gereformeerde Theologie**
aan de TUA! (deeltijd)

Nieuwe
keuzemodule:
**Theologie en
muziek**

Deeltijd **60EC**
studie

Meer weten? **Meld je aan voor de:**

5 februari en 23 april 2024
Online info-avond

28 februari 2024
Meeloopdag

Theologische Universiteit Apeldoorn

Kijk voor meer informatie op www.tua.nl

GELOOF IN JE STUDENTENTIJD!

Ichthus studentenverenigingen

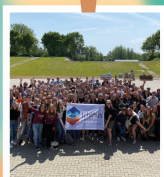
Opzoek naar een plek waar je met leeftijdsgenoten kan genieten van het studentenleven en samen groeien in geloof? Kom dan langs bij één van de Ichthusverenigingen!

Elke vereniging heeft een eigen karakter, maar overal staan de Bijbel en openheid centraal.

Kijk voor meer informatie op www.ichthus.nl of volg de studentenverenigingen op hun socials!

Geloven

Groeien

Genieten

AMSTERDAM - ARNHEM - BREDA - DRONTEN - EDE - EINDHOVEN
ENSCHEDÉ - GRONINGEN - LEIDEN - NIJMEGEN - ROTTERDAM
'S HERTOGENBOSCH - TILBURG - UTRECHT - WAGENINGEN - ZWOLLE

Theologie

“ om vanuit Gods
Woord de
samenleving
te dienen.

Interesse in onze **academische
bachelor of master Theologie**
of wil je gewoon **sfeer proeven**?

Kom langs op:
20 MAART OF 8 MEI

Lees alle informatie op:
www.etf.edu/studeren

 ETF
Evangelische Theologische Faculteit, Leuven

**TWEEDE KAMERLID CU
OVER GELOOF EN POLITIEK**

Interview door: **Shady Morsi**

HOE ZOU U 'CHRISTELIJKE POLITIEK' IN ÉÉN À TWEE ZINNEN SAMENVATTEN?

Christelijke politiek is dat je vanuit een grondslag, gebaseerd op de Bijbel en Christus politiek bedrijft en dat je vanuit daar handen en voeten geeft aan het politiek handelen. Elke partij heeft een grondslag, een bepaalde waarheid, een bepaald systeem van principes, normen en waarden van waaruit zij dan naar de wereld kijken en waar zij denken dat het goed is om een land in te richten. Vanuit de ChristenUnie doen wij dit uit sociaal denken en dat betekent dat wij geloven dat mensen de vrijheid hebben om zichzelf te ontplooiën hoe mensen ook geboren zijn om potentie te hebben. En dat wij er dus als overheid zijn om die vrijheid, die potentie en dat recht in verschillende gemeenschappen tot bloei te brengen, en dat je de verschillende groepen tot hun recht brengt. Die groepen kunnen het gezin zijn, een stad, een gemeente, een dorp, maar ook een land. Elke kring, elke vorm van gemeenschap heeft een bepaalde potentie en het is aan de overheid om dat te stimuleren. Om er zo voor te zorgen dat mensen echt naar elkaar omzien en naar elkaar toe groeien. Dat is de christelijke sociale visie op de samenleving. Vanuit dat christelijk perspectief vloeit uiteindelijk beleid voort wat voor iedereen goed is, waardoor iedereen, christen en niet-christen, uiteindelijk aan zijn of haar recht komt.

WAT BETEKENT HET VOOR U PERSOONLIJK OM CHRISTELIJKE WAARDEN EN OVERTUIGINGEN TE INTEGREREN IN UW POLITIEKE BESLUITVORMING?

Dat betekent voor mij dat ik bij de vraagstukken de vraag stel welke waarden de Bijbel ons leert hanteren en welke principes, zoals anderen behandelen zoals

je zelf behandeld wil worden. Zo wil ik opkomen voor kwetsbaren, maar juist ook mensen in hun potentie zien om hen dat te laten brengen. Op welke wijze dan ook. En dat zijn allemaal christelijke waarden vanuit de menselijke waardigheden. Of hij nou in staat om te werken is of niet, of je nou ondernemer bent of niet, allemaal hebben ze iets te geven. Het is aan ons om de creativiteit, die energie en die potentie tot bloei te brengen. Vanuit wat je kan doen vanuit de gemeenschap en niet zo zeer de overheid die alles naar zich toetrekt of een overheid die alles van zich afschuift. Maar een overheid die daar tussen de gemeenschappen ook echt de randvoorwaarden creëert waardoor de gemeenschappen zelf tot bloei kunnen komen. En als je dat als beginsel neemt, als vertrekpunt, dan kan je vanuit die bril kijken naar de samenleving, naar een heel specifiek thema en dan komen wij op beleid, wat we kunnen herleiden naar de bron.

HOE BRENGT U UW GELOOF IN DE PRAKTIJK IN UW PERSOONLIJKE LEVEN EN IN HOEVERRE HEEFT UW POLITIEKE WERK DAARIN EEN ROL GESPEELD?

Ik denk dat het heel erg met elkaar verweven is. Ik denk dat ik niet in de politiek zou zijn beland, als ik niet tot geloof was gekomen, omdat mijn blik op de samenleving veranderd is toen ik de politiek inging. Daarmee veranderde ook het besef dat de talenten die aan mij zijn gegeven bedoeld zijn om in dienst te stellen van een ander en dat iedereen in verbondenheid aan elkaar is gegeven. Dat veranderen in denken heeft ertoe geleid om uiteindelijk politiek actief te worden. Dat hangt samen met mijn geloofsreis. Vele mensen zeggen dat je geloof moet scheiden van politiek. Maar ik geloof daar niets van, want ieder gelooft iets. Ook mensen die zeggen dat ze niets geloven, geloven in een systeem van waarden en principes waar ze zich aan vastklampen. Dus ik laat me niet zeggen dat ik als christen vanuit mijn grondslag geen politiek mag bedrijven. Niet van iemand die vanuit een liberaal of socialistisch grondslag handelt,

want ik geloof dat iedereen ten diepste in een systeem gelooft dat de wereld beter zou maken. En ik denk dat alle politieke systemen uiteindelijk een poging zijn om de wereld een stuk mooier te maken. Waarbij ik denk dat wij vanuit het onderwijs van Christus wel stappen kunnen zetten en het mooier kunnen maken in afwachting van de dag dat Christus ook alles nieuw en perfect zal maken. Wij proberen zoveel mogelijk goed te doen en de wereld zo mooi mogelijk te maken. In afwachting van de dag die zal komen dat alles perfect zou zijn. Dat is hoe ik mijn geloof verbind en ik zie ook dat het geldt voor elke andere politicus. Of ze het zichzelf realiseren of niet.

HOE IS DE POLITIEK VAN DE CU VERSCHILLEND TER VERGELIJKING MET ANDERE CHRISTELIJKE PARTIJEN ZOALS HET CDA EN SGP?

Ik denk dat de CU expliciet Gods woord als grondslag neemt. Het CDA heeft het losgelaten en gebruikt het als een van de bronnen waaruit ze inspiratie halen. Ik denk dat het een groot verschil is, waarbij je elkaar nog wel vindt op bepaalde thema's. Qua geloof zijn wij echt geworteld in Christus als persoon. Bij het CDA is dit lossier. Het is een keuze die ze zelf hebben gemaakt om een grote volkspartij te kunnen zijn. En als het gaat om de SGP denk ik dat wij wel degelijk heel veel overeenkomsten en raakpunten hebben, maar dat wij vanuit het christelijk sociaal denken toch ook zoeken naar recht en recht doen in verschillende gemeenschappen en dat dit nog net een andere blik op de samenleving is dan hoe de SGP dat ziet. De SGP staat zelf meer voor een theocratische staat. Terwijl wij ons veel meer dienstbaar opstellen aan de samenleving en weten wij dat daarin ook God te dienen is. Maar dat wij dan ook juist vanuit die waardigheid mensen de ruimte en vrijheid moeten geven. Om ook zelf overwegingen te maken. Om ook tot het besef te komen dat er meer is dan wat wij hier op aarde zien. Dat is niet iets wat wij opleggen. Vergeleken met de beginselen van de SGP denk ik wel dat er verschillen zijn in theocratische visie.

Er zijn wel thema's waar wij hetzelfde instaan. Maar ik vind het heel belangrijk om grondslagen te identificeren, omdat dit heel veel verklaart hoe die partij ten diepste kijkt naar de samenleving. In de praktijk weten wij op veel punten juist in de verbondenheid in Christus elkaar te vinden en op sommige punten merk je ook dat we politieke regelingen anders maken op grond van het Woord terwijl de SGP misschien vanuit hetzelfde woord ook andere overwegingen maakt. Dat is waar we het politieke debat over voeren.

HOE GAAT U OM MET TEGENSTRIJDIGE MENINGEN BINNEN UW PARTIJ, ANDERE CHRISTELIJKE PARTIJEN OF DE BREDERE CHRISTELIJKE GEMEENSCHAP OVER BEPAALDE POLITIEKE KWESTIES?

Ik denk dat wij een unie van christenen zijn. Dat betekent dat we ook nu zoeken naar verschillende christelijke geloofsgemeenschappen. Onze naam impliceert dat wij ons uitstrekken naar de breedte van het lichaam van Christus. En dat vraagt ook onvermijdelijk het vermogen te hebben om gesprekken te voeren en de verbinding te leggen. Want de verbondenheid van de verschillende geloofsgemeenschappen is niet altijd vanzelfsprekend. Dus dat vraagt in de partij om het vermogen te hebben om wel die verbindende rol te spelen en om bruggen te slaan tussen de verschillende geloofsgemeenschappen, die op een aantal punten verschillen. Maar wel mogen we elkaar weten te vinden in Christus. En laat dat de basis zijn voor ons politieke handelen. Ik denk dat dit een heel belangrijk uitgangspunt is, waarvan ik hoop om vooral in de komende jaren zo'n bruggenbouwer te kunnen zijn en daarmee ook het lichaam van Christus te zijn. Niet alleen in onze eigen kerk of daarbuiten, maar in de politiek ons licht te laten zien.

ZIJN ER BEPAALDE BIJBELSE VERZEN, PRINCIPES OF FIGUREN DIE EEN BIJZONDERE ROL SPELEN IN UW POLITIEKE DENKEN EN HANDELEN? ZO JA, WELKE EN WAAROM?

Dat is een mooie vraag. Daar heb ik zelf niet zo bij stil gestaan. Uiteraard Jezus, maar daarnaast denk ik aan Salomo. Salomo vroeg om wijsheid en dat is iets waar je als bestuurder naar mag uitkijken. Ik denk dat er veel moeilijke afwegingen zijn, waarvan veel onderwerpen waar de Bijbel geen direct antwoord op geeft. Hierin moet je vanuit waarden, principes, deugden en vervolgens met wijsheid gaan zoeken wat dan een goed uitgangspunt is. Maar ik denk dat Salomo om het juiste vroeg en dat is wijsheid. Dat is ook waar ik geregeld om vraag.

OP WELKE MANIEREN KUNT U ALS CHRISTENPOLITICUS BIJDAGEN AAN HET DEBAT OVER BELANGRIJKE KWESTIES ZOALS ARMOEDEBESTRIJDING, MILIEU EN IMMIGRATIE?

Ik denk dat wij geroepen zijn om visie en richting te geven voorwaarts. Je ziet rond de thema's asiel en klimaat dat het heel gepolariseerd is. Dat zijn thema's die al heel lang vast liggen, waarin wij als christenen proberen de weg voorwaarts te wijzen. Waarin wij proberen mensen te verbinden en ook een oog voor die ene te houden. Op asiel doen wij dat op debatten, maar dat doen wij ook op klimaat en bestaanszekerheid. In onze doorrekening hadden wij de grootste daling van armoede ten opzichte van welk partij dan ook. Ook

vergeleken met de partijen die roepen dat de grootste thema's rond bestaanszekerheid draaien. Ik denk dat het begint bij een voorbeeld te zijn, een voorbeeld in de fractie, hoe je omgaat met anderen. Ook een voorbeeld van hoe je in het debat staat en daarin licht en leiderschap probeert te tonen. Zelfs op moeilijke onderwerpen, waar soms geen makkelijke antwoorden zijn. Zo proberen wij politiek te bedrijven. Soms horen wij op de wandelgangen dat andere partijen ons kunnen waarderen, op zowel de inhoud als op de omgang, en dat dit wel iets moois is in een politieke setting waar het soms ingewikkeld kan zijn. Een setting waar niet iedereen het met jou eens is en waar je politieke tegenstanders hebt.

KUNT U EEN VOORBEELD GEVEN VAN EEN POLITIEK VRAAGSTUK WAARBIJ UW CHRISTELIJKE OVERTUIGINGEN TOT EEN INTERN CONFLICT HEBBEN GELEID EN HOE U HIERMEE BENT OMGEGAAN?

Ik denk dan bijvoorbeeld aan de situatie in Israël. Aan de ene kant zie je de verschrikkelijke aanslagen op 7 oktober. Wij zien ook dat Israël het recht heeft om zich te verdedigen en om Hamas uit te schakelen. Maar aan de andere kant zie je ook het leed van de Palestijnen. Daar maak je overwegingen die moeilijk zijn, bijvoorbeeld als het gaat over onze solidariteit met Palestijnse christenen die het dubbel zo zwaar hebben. Daar probeer ik in debatten mee om te gaan, om voor het bestaansrecht van Israël te staan, maar ook stil te blijven staan bij wat dat betekent voor die ene. Dat zijn hele ingewikkelde afwegingen die je met elkaar maakt, wat uiteindelijk leidt tot een politiek oordeel. Je gaat er veel over nadenken, praten en inleven in wat dit betekent voor verschillende mensen. Dat is waar het samen komt.

Perspectief

ChristenUnie-jongeren

STEM

ChristenUrie

IN HOEVERRE VINDT U DAT CHRISTELIJKE PRINCIPES MOETEN WORDEN WEERSPIEGELD IN DE WETGEVING VAN NEDERLAND?

Ik denk dat christelijke principes voor iedereen goed zijn. Net zoals dat we zwaartekracht hebben hebben wij ook geestelijke wetten. Je kan geen rekening houden met zwaartekracht, maar het heeft wel effect. Zo denk ik ook dat christelijke principes mensen juist stimuleren om te groeien en niet als overheid alles in eigen handen te nemen. Denk aan naastenliefde, opkomen voor menselijke waardigheid, hoe kwetsbaar ook, en gemeenschappen in de bloei zetten. Dit is niet alleen goed voor christenen, maar juist voor de hele samenleving. Het gezin is de eerste gemeenschap, waar we veel waarde hechten aan trouw en liefde, terwijl daar soms heel makkelijk over wordt gedacht. Dat zijn juist principes waar, als je er geen rekening mee houdt, dat niet betekent dat je er geen gevolgen aan onder vindt. Christelijke principes zijn er voor iedereen en het is aan ons als politici om uit te leggen waarom. Zodat mensen het ook begrijpen en ook de vreugde daarvan kunnen inzien. Dat je een samenleving inricht waarbij mensen ook in staat zijn hun potentie niet alleen te verwezenlijken, maar juist wat ze hebben, kunnen gebruiken om elkaar te dienen.

WAT ZOU UW BOODSCHAP ZIJN AAN MENSEN DIE ZICH ZORGEN MAKEN OVER MOGELIJKE 'KERKELIJKE INMENGING' IN HET OVERHEIDSBELEID?

Ik denk dat het onzin is, om twee redenen. De kerk is geen gebouw of instituut. Gelovige mensen vormen samen de kerk (Ecclesia in het Grieks) en dat zijn mensen, net zoals een socialist of een liberaal vanuit een bepaald systeem en drijfveren de politiek in is gegaan. Natuurlijk beïnvloedt de kerk de politiek, net zoals een socialist de politiek beïnvloedt. De geloofsvrijheid die ik anderen gun, daarvan verwacht ik dat dit ook mij gegund wordt. Daarnaast wordt er veel gepraat over een instituut dat zich bemoeit met de overheid. Daar hebben wij over gezegd dat er een scheiding is van kerk en staat. Maar ik merk ook dat daar een verkeerd begrip is. De scheiding van kerk en staat is niet primair om de staat tegen de kerk te beschermen, maar ook om de kerk tegen de staat te beschermen. De staat moet zich niet gaan opdringen aan geloofsgemeenschappen, waardoor de vrijheid van godsdienst en geweten onder druk zou komen te staan. Dat betekent ook dat de kerk niet haar macht mag gebruiken om op onrechtmatige wijze te sturen en te beïnvloeden. Maar de kerk in de ware betekenis van het woord staat het vrij om naar eigen geweten en overtuiging politiek te bedrijven en als de grondslag van Christus is, dan zou dat ook moeten kunnen.

WELKE ROL SPELEN GEBED EN SPIRITUELE REFLECTIE IN UW BE- SLUITVORMINGS- PROCES ALS POLITICUS?

Ik doe mijn best om dagelijks te bidden, voor een dag in mijn leven, maar ook voor mijn politieke besluitvorming. Er zijn ook momenten waarvan ik het spannend vind, waar ik juist om wijsheid, inzicht en bescherming vraag. Dan weet ik het ook echt wel dat er soms geen tijd is om te praten met mensen, maar dat je je even terugtrekt en even praat met God. God die zegt 'zoek en je zult het vinden'. Ik merk dat gebed een wezenlijk onderdeel is van mijn leven. Ook wanneer het politiek spannend wordt, dat je rust vindt bij de Heer. Dat je zelfs in de plenaire zaal ook inzicht en wijsheid nodig zal hebben.

HOE DENKT U DAT DE BETROKKENHEID VAN JONGEREN, SPECIFIEK BINNEN EEN CHRIS- TIEKE CONTEXT, EEN VERSCHIL KAN MAKEN IN DE HEDENDAAGSE POLITIEK EN IN HET VORMGEVEN VAN DE TOEKOMST VAN ONZE SAMENLEVING?

Ik denk dat christelijke politiek antwoord geeft op het onbehagen dat je in de samenleving merkt. Dat de overheid niet in staat is om antwoorden te bieden waar mensen naar verlangen en snakken. Het antwoord van de christelijke politiek is dat we niet alles kunnen verwachten van de overheid of zelfs van mensen. En bovendien dat wij ook niet te veel in het maakbaarheidsdenken kunnen vallen, want dat levert alleen maar teleurstelling op. Wij mogen en moeten het verwachten van boven. Tegelijkertijd mogen we ons dagelijks inzetten om recht te doen in onze gemeenschappen, van kerken tot gezinnen, tot buurten, tot gemeenten. We mogen ons

inzetten om mensen in hun kracht te zetten. Veel mensen vragen zich af wat hun hoop voor de toekomst is en ik denk dat we juist dat mogen aansporen. De potentie van mensen. Waarin zoveel innovatie, creativiteit, energie en ondernemerschap bruist en waar nog zoveel ongebruikte potentie in zit. Als we dat aan weten te spreken en als we als overheid daarin randvoorwaarden scheppen, dan denk ik dat je een politiek hebt die hoopvol en realistisch is. En tot slot dat wij het ook niet alles in het hier en nu zien, maar dat wij ook kunnen uitkijken naar de dag waar dit wel zo zijn waarin de mensen hun waarde terugkrijgen, die ze zijn kwijt zijn geraakt door een overheid die niet heeft kunnen geven wat ze verwacht hadden. •

CHRISTENEN KIEZEN OOK VOOR

Auteur: **Berjan de Graaf**

Een verkiezingsuitslag die we niet snel vergeten en die het politiek landschap op de kop heeft gezet. Net als in 2002 met de opkomst van Pim Fortuyn is een populistische partij erg groot geworden. Met nu de PVV als allergrootste partij van Nederland. Daar tegenover staat dat er wel een groot verschil is met 2002. In 2002 was het CDA de grootste partij en hadden de drie christelijke partijen (CDA, ChristenUnie en SGP) samen wel 49 zetels. Nu zijn er voor dezelfde drie partijen nog maar 11 zetels over, een historisch laag aantal.

Hier kunnen allerlei analyses op losgelaten worden, maar daar gaat het mij nu niet om. Feit is dat de christelijke politiek in een dip zit en dat het populisme in de lift zit. Of die lift nog verder omhoog gaat of omlaag zal de toekomst ons leren. Wel is te zien dat ook delen van christelijk Nederland hun stem aan de PVV hebben gegeven. Daar heb ik onderzoek naar mogen doen in mijn bachelorscriptie. Tijdens dit onderzoek vergeleek ik de verkiezingen van 2002 en 2021. Ik keek naar of mensen zichzelf christelijk noemden en hoeveel sympathie ze

voor de populistische partijen hadden. In 2002 gaat het dan om de LPF van Fortuyn en in 2021 om de PVV van Geert Wilders en FvD van Thierry Baudet. Het onderzoek ging met name om de zogenoemde vaccin-theorie. De vaccin-theorie houdt in dat de aanwezigheid van een grote christelijke partij de christelijke kiezers ervan weerhoudt om op een populistische partij te stemmen. In het onderzoek bleek dat deze theorie niet helemaal klopt. Christelijke kiezers hebben niet meer en ook niet minder sympathie voor populistische partijen.

IK KEEK NAAR OF MENSEN ZICHZELF CHRISTELIJK NOEMDEN EN HOEVEEL SYMPATHIE ZE VOOR DE POPULISTISCHE PARTIJEN HADDEN

Dan nu 2023. Ook christenen hebben het meest op de PVV gestemd, komt uit het Nationaal Kiezersonderzoek. Het verschilt wel sterk per kerkverband, schrijft het Nederlands Dagblad. Zo zitten er vooral veel christelijke PVV-kiezers in de rooms-katholieke kerk en in evangelische gemeenten.

Nu even kort terug naar mijn eigen onderzoek. Hoewel er geen bewijs voor het vaccin-effect was, kwam er toch een bijzonder aspect naar voren. Namelijk dat mensen die vertrouwen hebben in de kerk meer sympathie hebben voor de populistische partijen. Het is lastig te zeggen waar dit verband door komt, maar het is wel belangrijk om hiervan te leren. Christenen die veel vertrouwen in de kerk hebben, zijn allesbehalve terughoudend richting de PVV. Zeer waarschijnlijk zijn dit gelovige mensen die hun rug naar de christelijke politiek hebben gekeerd.

In christelijk Nederland wordt er verschillend gereageerd op de winst van de PVV. Sommige christenen hebben zelf op de partij van Geert Wilders gestemd en anderen kunnen niet geloven dat medegelovigen op zo'n populistische partij hebben gestemd. Voor beide kanten zijn natuurlijk argumenten te bedenken om de discussie aan te gaan. Maar om te voorkomen dat er verbale gevechten uitbreken tussen links-rechts en wel-niet, kunnen we ook laten zien dat het anders kan. Anders door te laten zien waarom er nog christelijke partijen zijn. Want het is heus niet alleen de PVV die als niet-christelijke partij christelijke stemmen trekt.

Laten zien hoe het anders kan, hoeft nog niet zo makkelijk te zijn. Een discussie aangaan kan dan ook juist averechts werken. We hoeven niet te oordelen over onze medemens, of ze nou op de PVV hebben gestemd of niet. Laten we gewoon simpelweg in gesprek gaan en in gesprek blijven. Niet de ander overtuigen, maar de ander vertellen waarom de ChristenUnie een stem verdiend (net als het CDA en de SGP). We mogen luisteren naar de cijfers, luisteren naar de ander en zelf getuigen van onze stem.

PRIJS GOD EN LEEF ALS ASSISI. IN VERBONDENHEID MET ZIJN SCHEPPING.

Auteur: **Werkgroep BUHA OS**

Vier oktober. Terwijl Nederland druk is met het vieren van diierendag, publiceerde paus Franciscus zijn apostolische exhortatie *Laudate Deum*. Dat deze pauselijke brief op diierendag op de post werd gedaan aan de wereld, is geen toeval. Vier oktober is namelijk de herdenkingsdag van de heilige Franciscus van Assisi. Assisi staat bekend om zijn dienstbaarheid aan allerarmsten en zijn grote respect voor Gods schepping. Hij stelde zichzelf volledig in dienst van Gods liefde. Ook gaf hij al zijn bezittingen op, bracht zijn tijd door met melaatsen en bedelde dagelijks zijn rantsoen bij elkaar.

VAN LAUDATO SI' NAAR LAUDATE DEUM

Veel van wat Assisi ons leert over verbondenheid met de schepping en naastenliefde, wil Paus Franciscus ons vertellen in *Laudate Deum*. In deze recente brandbrief voor het klimaat stelt Franciscus dat alleen wanneer we bereid zijn alles op te geven en terug te keren naar het meest kwetsbare, we dichterbij God en zijn schepping komen. Concreet betekent dit vandaag dat we afstand moeten doen van onze menselijke trots, consumptiegedrag en economisch gewin dat de aarde uitbuit. Zo kunnen we focussen op het beschermen van de kwetsbare schepping. Paus Franciscus bracht deze boodschap al naar de wereld in zijn eerdere *Laudato Si'* (2015). Maar nu

de mens de schepping verder uitbuit is de *Laudate Deum* een verdergaande oproep voor gedragsverandering. Zowel mens als natuur lijden onder klimaatverandering, en daar wordt te weinig tegen gedaan.

'Geprezen zijt Gij' betekent *Laudato Si'*, en nu acht jaar later is het *Laudate Deum*, 'Prijs God'. Op het eerste gezicht lijken dit vreemde titels voor brieven die gaan over een aarde die minder en minder leefbaar wordt door het veranderende klimaat. Toch zijn deze titels een bewuste keuze. Franciscus van Assisi zei het al 'prijs God voor al zijn schepselen' en die oproep is niet minder relevant geworden, al is de schepping 800 jaar na Franciscus een lijdende schepping geworden. God heeft de schepping ooit schitterend gemaakt, en hiervoor mogen we hem prijzen. Dat de schepping zo goed is gemaakt is ook des te meer reden om als mens goed voor die schepping te zorgen en zich er niet boven te plaatsen.

DE MODERNE MENS

En juist op dit punt gaat het nu vreselijk mis. In plaats van dat de moderne mens God prijst voor zijn schepping en er zorg voor draagt, zijn we zelf op de stoel van God gaan zitten. Sinds de opkomst van de industrie en technologie is het mantra "*greed is good*". De mens is sindsdien gegaan voor oneindige technologische vooruitgang en

voor maximale winst. Want zoals Franciscus stelt is de moderne mens vervallen in een gedachte "dat realiteit, goedheid en waarheid automatisch voortvloeien uit technologische en economische macht". Met deze leidende technocratische gedachte is de aarde vervallen tot een delfplek voor grondstoffen en energie. De rijke schepping wordt uitgebuit, de waardigheid van de mens wordt over het hoofd gezien, en de natuur wordt niet bewonderd op de manier die ze verdient. Wat volgt: een verandering van het klimaat, met alle gevolgen van dien.

Gelukkig is er inmiddels een consensus over dat wij als mens hier de oorzaak van zijn. Ook worden er maatregelen genomen om de klimaatverandering binnen de perken te houden. Maar het gaat te langzaam. De paus concludeert in *Laudate Deum*, dat er in de acht jaar tijd na het *Laudato Si* nog veel te weinig gedaan is aan klimaatverandering. Daarom doet hij een hernieuwde oproep aan de wereld: neem je verantwoordelijkheid, zorg voor elkaar en zorg voor de schepping!

De afgelopen klimaatoppen is er te weinig vooruitgang geboekt. Daar moet verandering in komen, de paus spreekt van een keerpunt voor de COP in Dubai. Dáár moet het nu gebeuren. Geen gemakkelijke afspraken waarin de lobby van de fossiele sector door het papier van het akkoord heen druipt, nee, keiharde afspraken en opofferingen zijn nodig.

EEN EINDE AAN DE MAAKBAARHEIDSGEDACHTE

Maar Paus Franciscus gaat verder. Hij stelt terecht dat in de oplossingen die de vorige klimaatoppen hebben gebracht juist de kern van het probleem zit opgesloten. Oplossingen worden nog steeds gezocht in technologische modellen van efficiëntie. En hoewel dit gedeeltelijk bij kan dragen aan een mitigatie van klimaatverandering, is de basis waarop dit soort oplossingen gestoeld zijn onvereenigbaar met de oplossing van het klimaatprobleem.

Dat wij de klimaatverandering denken op te lossen met technische vooruitgang is het product van een

maakbaarheidsgedachte. Het probleem hiervan is dat onze houding tegenover de schepping ondertussen niet verandert. We blijven de schepping en onze naaste uitbuiten, ironisch genoeg dit keer om die schepping en de mensen te beschermen tegen klimaatverandering. Franciscus zegt ons dat het afgelopen moet zijn met die mindset van de maakbaarheidsgedachte in onze samenleving. Want onze zorg voor elkaar en de zorg voor de aarde zijn onlosmakelijk verbonden. En dit is juist wat er nu zo achterblijft. In de woorden van "Franciscus": "Onze technologische vooruitgang is niet vergezeld van een vooruitgang in verantwoordelijkheid, waarden en bewustzijn.". We zijn juist in onze aanpak steeds verder weg gedreven van God, van onze naaste en van de schepping. Het is tijd om weer terug te keren naar de basis. De basis die Assisi ons leerde toen hij alles opgaf en zich bekommerde om alles wat kwetsbaar is. En zichzelf daarom vernederde als een onderdeel van de grote schepping, in plaats die schepping te beheersen als een god.

Voor de machtigen van deze wereld zal dat alleen maar moeilijker zijn. Dit is immers ook wat de gelijkenis van de rijke man ons leert in de Bijbel (Lucas 16: 19-31). De rijke man trof de arme Lazarus aan zijn deur maar hielp hem niet. Integendeel, Lazarus kreeg niet eens het eten wat van tafel viel en was ziek en bedekt met zweren die de honden aflikten (honden waren onreine dieren in de tijd van de Bijbel). In het hiernamaals werd alles omgedraaid. De rijke man daalde af en Lazarus werd verhoogd.

Voor de rijken in onze tijd zegt paus Franciscus dan ook: "waarom wil je een macht behouden die herinnerd zal worden vanwege haar onvermogen om de klimaatcrisis te stoppen toen deze urgent en noodzakelijk was?". Het vasthouden van een aardse macht die ten koste zal gaan van je eigen kinderen, en die de allerarmsten in onze scheve wereld zo hard treft.

Alleen wanneer de mens zichzelf als onderdeel van de schepping gaat zien en niet op de stoel van God gaat zitten, kunnen we ons weer verzoenen met de natuur, onze naaste en God. De eerlijkheid is dat alleen menselijke bescheidenheid en dienstbaarheid het klimaatprobleem oplost. Daarom: volg het voorbeeld van Assisi na, en prijs God! •

RELIGIE EN CONFLICT

Auteur: **Tirsa Bos**

Waar denk je aan bij de woorden 'religie' en 'conflict'? Denk je dan aan 'religie, dus conflict' of misschien aan 'conflict, ondanks religie'? Aan 'conflict in religie', 'religie in conflict' of toch maar het ambigue 'religie en conflict'? Hoe dan ook, de combinatie van deze twee woorden roept een scala aan associaties en veronderstellingen op. Nu ik dit schrijf zijn er meerdere gewelddadige conflicten gaande waarin religie mogelijk een factor is, denk aan de oorlog in Israël en Gaza, het geweld tegen de Rohingya in Myanmar, en de geweldsuitbarstingen in Manipur, Noordoost-India. Om verder te komen dan slechts oppervlakkige uitspraken over het thema 'religie en conflict', heb ik twee experts geïnterviewd: Joram Tarusarira en Simon Polinder. Wat hebben zij ons te vertellen over dit onderwerp? Leidt religie alleen tot conflict of biedt zij ook handvatten voor de bevordering van vrede?

DR. TARUSARIRA: “ER IS BEHOEFTE AAN RELIGIEUZE GELETERDHEID”

Dr. Tarusarira is assistent-professor Religie, Conflict en Vredesopbouw aan de Rijksuniversiteit Groningen. Momenteel doet hij onderzoek naar het boeiende verband tussen klimaat-gerelateerde conflicten, geloofsovertuiging en klimaatbeleid. Wanneer ik zijn kantoor binnenkom, valt meteen de stapel boeken op die gaat over vrede en conflict in landen als Zimbabwe, Zuid-Afrika en Noord-Ierland. In ons gesprek benadrukt Dr. Tarusarira telkens weer dat levensbeschouwingen (zowel religieus als niet-religieus) niet ahistorisch noch apolitiek zijn: wat elk mens gelooft heeft een ontstaansgeschiedenis en het vergt nederigheid om dit te erkennen. In de huidige (westerse) maatschappij wordt religie vaak gezien als absolutistisch, irrationeel en verdeeldheid-zaaiend. Men heeft de neiging om 'religie' de schuld te geven van conflicten, maar dat soort claims is veel te kort door de bocht. Zo kun je de vraag stellen wat religie überhaupt is. Wie heeft de macht die te definiëren? Ook is het zo dat geen enkel conflict alleen religie als 'oorzaak' heeft. Elk conflict gaat hand in hand met andere factoren, zowel tastbaar als ontastbaar. Dr. Tarusarira's expertisegebied – klimaat-gerelateerde conflicten – illustreert dit goed: klimaat- en milieuproblemen zijn niet alleen technisch of economisch, maar hebben ook te maken met dieperliggende socioculturele factoren. Grondgebied heeft bijvoorbeeld niet alleen economische waarde, maar is ook verbonden met identiteit, voorouders en nageslacht.

Geloofsovertuigingen zijn dus verweven met hoe we de wereld en, specifiek, conflicten zien. Elke levensbeschouwing heeft een ontstaansgeschiedenis, óók het seculiere gedachtegoed dat door het Westen graag neutraal en objectief wordt genoemd. In een democratie moet er ruimte zijn voor verschillende denkwijzen, aldus de professor. Het bestaan van confessionele partijen als de ChristenUnie herinnert de samenleving eraan dat er méér is dan alleen een positivistische benadering en dat secularisme en democratie geen synoniemen zijn.

Om terug te gaan naar de rol van religie in conflicten: zijn er manieren om vrede te bevorderen in deze complexe wereld en bieden religieuze overtuigingen wellicht handvatten? Dr. Tarusarira beaamt dat en wijst op religieuze principes en symboliek die van waarde zijn, zoals vergevingsgezindheid en menselijke waardigheid. Zijn adviezen lijken op het eerste gezicht vanzelfsprekend, maar de realiteit leert dat de praktijk weerbarstig is: met elkaar praten zonder de ander te willen overtuigen, discussies voeren zonder in de val van bekeringsdrang te trappen, erkennen dat jouw overtuigingen niet uit de lucht zijn komen vallen. Slik. Met name het idee van religieuze geletterdheid – kennis hebben van de (religieuze) achtergrond van de ander en van jezelf – is belangrijk. Ik verlaat het kantoor van Dr. Tarusarira met een hoop antwoorden én vragen.

DR. POLINDER: OVER DE KONINKLIJKE, PROFETISCHE EN PRIESTERLIJKE ROL VAN RELIGIE

Dr. Polinder is postdoctoraal onderzoeker Religie, Conflict en Sociale Verandering aan de Universiteit Utrecht en zijn inzichten sluiten goed aan bij die van Dr. Tarusarira. Volgens hem wordt religie nog te vaak genegeerd in conflictanalyses, bijvoorbeeld omdat men er onvoldoende mee vertrouwd is, religie een complexe factor is, of omdat men denkt dat religie alleen maar tot onderdrukking leidt. Onterecht, stelt hij. “Zo’n tachtig procent van de wereldbevolking hangt een religie aan. In

plaats van het te negeren of alleen de negatieve kanten te zien, duiken wij in de complexiteit en onderzoeken we op welke manier religie kan bijdragen aan positieve sociale verandering.” Hoe deze verandering in gang kan worden gebracht? Dr. Polinder wijst op drie waardevolle rollen van religieuze wereldbeelden. De koninklijke rol verwijst naar “regeren door vooruitzien”, wat inhoudt dat men zowel in tijden van oorlog als in tijden van vrede zich voorbereidt op en werkt aan intra- en interstatelijke vrede. Vrede moet dus niet voor lief worden genomen, maar is een continu proces. De tweede, profetische rol van religie heeft te maken met de transcendentie ervan: een religieus wereldbeeld neemt aan dat er iets is wat boven alle verschillende partijen staat. Dit beseffen helpt om te voorkómen dat een van de strijdende partijen denkt de waarheid in pacht te hebben. De laatste rol van religie is priesterlijk, wat betekent dat die gelovigen aan kan sporen om hulp en hoop te bieden. Dr. Polinder benadrukt dat religieuze leiders hierin een belangrijke rol spelen door hun invloed en gezag – eigenschappen die ze helaas ook ten kwade kunnen gebruiken.

Aangezien het tegenwoordig vaak over normen en waarden gaat zonder dat religie daarbij genoemd wordt, ben ik nog nieuwsgierig naar het antwoord op de vraag of zo’n situatie houdbaar is. Normen en waarden kunnen mensen met verschillende geloofsovertuigingen verbinden, aldus Dr. Polinder, maar dit vereist wel vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, zodat de figuurlijke plant van normen en waarden verbonden kan blijven met de wortel van dieperliggende overtuigingen. Een “verlicht, rationeel zelfinzicht” is vaak niet genoeg om de plant in leven te houden.

Wat kunnen we als politiek-betrokken christelijke jongeren van deze onderzoekers leren? In elk geval is duidelijk dat we niet simpelweg kunnen zeggen dat religie leidt tot conflict noch dat religie altijd vredelievend is. Zowel mensen die een religie aanhangen als zij die zichzelf ‘seculier’ noemen, denken vanuit en leven op basis van een bepaalde gekleurde levensbeschouwing. De kunst is om je daarvan bewust te zijn, een nederige houding te hebben, en te beginnen met oprechte interesse in de ander. •

CAMPAGNE EN DE KERK

Auteur: **Berjan de Graaf**

De campagnetijd ligt nu al even achter ons. Er is veel campagne gevoerd door allerlei partijen, met wisselende resultaten. Wonden likken en vooruit kijken hoort er dan ook bij. Maar er is toch een ding waar ik zelf wel een beetje over na zit te denken. Wij zijn christenen en Perspectief is de jongerenpartij van de ChristenUnie, de politieke partij waar alle christenen een plekje mogen vinden. Maar hoe bereik je die christenen allemaal? De logische plek waar christenen samenkomen is de kerk.

CAMPAGNE **IN** DE KERK

Maar om nou campagne te gaan voeren in de kerk, zorgt bij mij voor een beetje ongemak. Campagne voeren voor de ChristenUnie vanaf de preekstoel of vanaf het podium lijkt mij niet de manier om je medechristenen te overtuigen. Bovendien gaan mensen naar de kerk voor het geloof en niet voor de politiek. Campagne in de kerk is er dan ook specifiek op gericht om zetels te halen. Met zetels willen halen is in principe niets mis, maar het ongemak blijft. Dus liever geen campagne in de kerk.

CAMPAGNE **UIT** DE KERK

Een andere manier om campagne in de kerk te voeren is door de mensen uit de kerk zelf op de lijst te zetten. Voor landelijke verkiezingen is dit echter lastig, omdat er veel meer kerken en kerkgemeenschappen zijn dan plekken op de lijst. Wel kunnen de lokale partijen hier een steentje aan bijdragen met veel verschillende kerkverbanden. Campagne uit de kerk zou ik zeker doen.

CAMPAGNE **OP** DE KERK

Je kunt ook van de daken schreeuwen dat de ChristenUnie stemmen verdient. Veel stemmen zul je er alleen niet mee krijgen. Wel kan gedacht worden aan kerkklokken. Als de ChristenUnie een specifieke kerkklok-melodie steeds blijft gebruiken, raken steeds meer mensen gewend aan het christelijke geluid van de ChristenUnie. Elke keer als de kerkklok wordt geluid.

CAMPAGNE **MET** DE KERK

Campagne kan ook een serieuzere toon krijgen dan het luiden van de kerkklokken. 'Campagne met de kerk' houdt in dat de ChristenUnie samen gaat werken met de kerk. Ze hebben allebei gedeelde doelen, zoals zorg voor de armen of aandacht voor christenvervolgung. Door juist op specifieke thema's samen te werken, is er meer aandacht voor de ChristenUnie in christelijke kringen. Het is denk ik wel belangrijk om te noemen dat campagne zeker niet alleen in campagnetijd gevoerd hoeft te worden. Kiezers hebben echt wel door dat er in campagnetijd van alles gedaan wordt om maar stemmen binnen te halen. Daarom zou ik willen pleiten voor samenwerking met kerken, juist ook buiten campagnetijd om. Of het nou vrolijke en gezellige, of juist interessante en diepgaande activiteiten zijn.

Dit betekent echter niet dat de ChristenUnie maar alles met kerken moet doen. Het verschil tussen de kerk en de politiek moet aanwezig blijven, omdat ze beide andere rollen hebben. De ChristenUnie is dan ook geen KerkenUnie, maar gaat specifiek over de christenen zelf. Christenen die idealen willen nastreven, om met de woorden van Mirjam Bikker te spreken. Campagne met de kerk zou zeker een manier zijn om die idealen wat dichterbij te brengen.

life rules

Ontwikkel samen
met **Joram Kaat** een
levensstijl geïnspireerd
door Jezus!

Doe ook mee

eo

“83% van de wereldbevolking is religieus.

Wij zijn dus een minderheid, niet zij”

Interview met Bea ten Tusscher, speciaal gezant voor religie en levensovertuiging

Interview door: **Daniel de Boer & Rik de Waard**

Ze groeide op in het katholieke Twente, studeerde Zweedse taal en Letterkunde in Groningen en werkte als ambassadeur in onder andere Bangladesh, Noorwegen en Bulgarije en is nu sinds een jaar speciaal gezant voor religie en levensovertuiging namens ons Koninkrijk. Wat houdt die functie in en wat drijft Bea ten Tusscher in haar werk? Om antwoord te geven op die vragen veegde ze haar agenda een uur lang leeg voor een interview.

U bent de speciaal gezant voor religie en levensovertuiging. Kunt u uitleggen wat die functie inhoudt?

‘Mijn functie bestaat uit drie hoofddelen. Het eerste is: het bevorderen van de vrijheid van religie en levensovertuiging. Daar moet aan gewerkt worden, want die vrijheid is niet overal verzekerd. Open Doors publiceert jaarlijks een lijst met de 50 ergste schenders

van die vrijheid, Humanist International publiceert een lijst, Kerk in Nood, een Katholieke organisatie, ze zitten allemaal op het spoor dat de vrijheid er nog niet is. Het tweede is het bevorderen van religieuze geletterdheid op het ministerie van Buitenlandse Zaken. En dat is nodig want religie is een blinde vlek. Omdat Nederland zo gesecculariseerd is de afgelopen jaren is er minder gevoel voor religie en wat religie in de wereld betekent, terwijl voor 83 procent van de wereld religie iets essentieels is. Dus wij zijn een minderheid, niet zij. En wij doen er goed aan dat gedachtegoed te begrijpen, om een betere diplomaat te worden. We besteden aandacht aan politiek, economie en cultuur, maar het is ook goed om aandacht te geven aan religie als drijvende kracht, zowel positief als negatief. Het derde onderdeel van mijn taak is het bevorderen van dialoog tussen die religies, dus eigenlijk het bevorderen van de wereldvrede door religieuze harmonie en tolerantie. Religieuze dialoog houdt in dat religies met elkaar praten, om de samenhang tussen die religies te

ontdekken: wat drijft je, wat maakt je mens? Religieuze leiders kunnen namelijk vrede bevorderen, Bisschop Desmond Tutu is daar altijd een mooi voorbeeld van.'

Het bevorderen van vrijheid van religie en levensovertuiging in de praktijk

'Bij de eerste taak werken we samen met religieuze organisaties. Zij kunnen mij ook altijd benaderen als ze zorgen hebben. Als er urgente zorgen zijn dan kijken wij daarnaar. Dat doen we bijvoorbeeld door onze ambassades om advies te vragen over de situatie van vervolgte religieuze minderheden of mensen met een levensovertuiging. Nu moet ik er wel bij zeggen dat we vaak van de ambassade terugkrijgen dat er veel meer mis is met de mensenrechtensituatie in zo'n land, en daar moeten we dan in brede zin voor opkomen, en niet alleen voor christenen, omdat die toevallig een goede lobby hebben, omdat we dan hele groepen in de steek laten.

We zien vaak dat als christenen in de gevangenis belanden, andere groepen zoals vrouwen of journalisten zullen volgen. Christenvervolging is daarmee een soort lakmoesproef, een kanarie in de kolenmijn. Andersom zien we dit ook: als de situatie voor christenen beter wordt, treedt er ook breder verbetering op. Alles hangt met elkaar samen - er is sprake van zogenaamde intersectionaliteit - je kunt de vrijheid van mensen om hun seksuele oriëntatie te volgen bijvoorbeeld niet los zien van mensenrechten in brede zin.

En dan kom ik op de vier basisvrijheden die mij altijd gemotiveerd hebben en die ik in mijn huidige baan het mooiste terug zie. Dat zijn de vrijheid van gedachten, geweten en religie, de vrijheid van meningsuiting, de vrijwaring van vrees en vrijheid van honger en dorst. Als die vier vrijheden in gevaar zijn, hebben we ons zorgen te maken, omdat dan de menselijke waardigheid in het geding is.'

Wat zijn uw drijfveren om dit werk te doen?

'Ik ben in vluchtelingenkampen geweest, onder andere in Ethiopië, Soedan en Iran, en ik was altijd onder de indruk van hoe de armste mensen de sterkste overlevingsdrang en de sterkste waardigheid hebben. Vooral bij vrouwen, daar zie je in moeilijke omstandigheden nog meer die dragende kracht om zorg te dragen voor alles in hun omgeving. Daar heb ik naarmate ik ouder werd steeds meer mijn inspiratie vandaan gehaald.'

Waar kunt u concreet het verschil maken?

'Dat is moeilijk te zeggen. In Nederland zijn we heel resultaatgericht, maar soms zijn resultaten paradoxaal en kun je ze niet helemaal duiden. Dit klinkt als een slap excuus, maar die resultaatgerichtheid van Nederlanders is ook een valkuil. Als je geen tijd neemt om te kijken hoe de situatie in die landen is, wat die mensen zelf nodig hebben - in plaats van dat wij dat bepalen - dan behaal je helemaal geen resultaat. Wat we wel doen is de dialoog aangaan, op basis van gelijkwaardigheid met elkaar praten. Zo sprak ik onlangs met de ambassadeurs van Islamitische landen. Zij uitten daar hun zorgen over koranverbrandingen in Nederland en ik kon ons standpunt daarover toelichten in een goed en respectvol gesprek. Omdat ik hen daardoor beter had leren kennen kon ik ook in een persoonlijk gesprek met een aantal van hen de positie van religieuze minderheden in hun landen aan de orde te stellen.

Ik zit ook niet meer op social media, daar geloof ik niet meer in. Waar ik wel in geloof: in respect met elkaar om tafel gaan.

Het is jullie taak, de taak van politieke partijen en religieuze gemeenschappen om de bescherming van de vrijheid van religie en levensovertuiging voortdurend publiekelijk aan te kaarten, en het is de taak van de overheid om daar iets mee te doen, maar ik wil niet de illusie wekken dat we altijd iets concreets kunnen bereiken, dat gebeurt in de politiek al te vaak.

Als we u goed begrijpen, is publieke diplomatie bedrijven in uw functie dus minder effectief dan binnenskamers gesprekken voeren?

Lachend: 'Ja, voor mij is dat minder effectief, want ik ben van de oudere generatie.' Daarna serieus: 'Ik geloof erin om mensen in hun waarde te laten, al zijn het mensen waar je niets mee te maken wil hebben. Die zoek ik juist op, om te kijken wat de ruimte is in hun menselijkheid, om een boodschap achter te laten. Laat ik een voorbeeld noemen: de positie van lhbtqi in de christelijke gemeenschap. Moet je die mensen dingen ontzeggen op basis van geloof? Dat laat ik graag aan de religies, maar waar wij voor opkomen is dat elk mens recht heeft op een menswaardige behandeling en niet gediscrimineerd mag worden. Dat geldt voor seksuele geaardheid net zo goed als voor een religieuze overtuiging. Ik ga dan graag het gesprek aan waarin ik vraag naar de pastorale taak die religieuze gemeenschappen ook hebben.'

U spreekt buitenlandse collega's dus aan op hun verantwoordelijkheden als het gaat om vrijheid van religie. Hoe reageren zij dan als het gaat om de situatie in ons eigen land, zeker na de recente verkiezingswinst van de PVV?

'Als zij ons kritische vragen stellen is dat positief, omdat ik vind dat andere landen ook het recht hebben om ons ter verantwoording te roepen zoals wij dat al decennialang bij hen doen. Alleen dan is er een level-playing field en voorkomen we dubbele standaarden.

Wij zijn tenslotte ook maar gewone Nederlandse mensen met zorgen over de toekomst. Mensen die uit wanhoop

soms voor een politicus kiezen die niet alles wat grondrechten betreft hoog in het vaandel heeft staan in z'n uitspraken. Dat mensen in Nederland bang zijn is wel een feit, dat de politiek daar te onvoldoende naar heeft geluisterd ook. We hebben verstandige politici nodig die geen misbruik maken van deze angst en uitweg bieden door hoop te bieden. Jullie hebben bij Perspectief ook zo'n mooie uitspraak 'Durf te hopen'. Vanuit mijn katholieke achtergrond denk ik daarbij aan een prachtige uitspraak van Augustinus die ik even parafraseer: hoop heeft twee prachtige dochters: woede over de dingen die niet goed gaan en moed, om met geloof en vechtlust daaraan te werken. Die twee vind ik heel mooi, want dat zie ik mensen in verdrukking doen, en je moet mensen die hoop niet ontnemen, want hoop doet leven en geeft zin aan het leven!'

Vorig jaar was het WK in Qatar, en ondanks de mensenrechtensituatie daar was er toch een regeringsdelegatie in het stadion aanwezig. Perspectief en de ChristenUnie vroegen destijds aan de regering om dit niet te doen. Hoe kijkt u daarnaar in de context van wat u net zei?

'Ik vond het een beetje goedkoop hoor van jullie, om dat zo te vragen. Ik vond dat tendentieus. Natuurlijk ga je als buitenlandse gast op de tribune klappen en juichen, maar ik begrijp jullie zorgen wel. Want voor de buitenwereld is het is natuurlijk hypocriet, klappen in een land waar mensenrechten worden geschonden. Maar dat bespreken we dus op een respectvolle manier, zonder social media, met de overheid van Qatar. En dat is ook mogelijk, omdat we een hele brede relatie met ze hebben. We noemen dat constructief-kritisch beleid: je

We zien vaak dat als christenen in de gevangenis belanden, andere groepen zoals vrouwen of journalisten zullen volgen.

geeft ze af en toe een klap op de schouder en een andere keer een speldenprik. En dat doe je in een vertrouwelijke conversatie, en niet in de media, want dat werkt volkomen averechts. Qatar is ook echt wel bezig met hun geloofwaardigheid. Dat wil niet zeggen dat daar niks mis gaat, want dat gaat het wél, maar dat kunnen we dus aan de orde stellen in de gesprekken die in een goede sfeer plaatsvinden. Net als ik kon praten met ambassadeurs van landen waar christenen in de gevangenis zitten om onterechte redenen, en zij mij op hun beurt kunnen aanspreken op de Koranverscheuringen hier in Nederland. Op die manier het gesprek voeren zorgt ervoor dat we hen kunnen aanspreken met een meer open mind, in plaats van dat we alleen maar op onze moral high ground gaan staan en zeggen 'gij zult niet dat en dat doen'. Door onze vergrote benaderbaarheid zijn we misschien zelfs wel effectiever geworden.

Critici spreken over seculiere vooringenomenheid en religieuze ongeletterdheid bij Buitenlandse Zaken. Is de Nederlandse diplomaat voldoende toegerust om de rol van religie in politiek, samenleving en individuele levens te doorgronden?

Er is een noodzaak om daar hard aan te werken. Voor de Nederlandse diplomatie is religie een blinde vlek, we zien het als iets dat heel privé is en durven het eigenlijk niet aan te raken. Ik zeg: het moet er niet toe doen of je als diplomaat zelf religieus bent of niet, je bent gewoon een professional en als je in een land werkt waar religie een grote rol speelt heb je je daarin te verdiepen. Je bent gewoon dom en naïef als je er niet naar kijkt, omdat je dan onrecht doet aan het overgrote deel van de wereldbevolking dat zichzelf als religieus beschouwt en zich daardoor laat leiden. Gelukkig werken we in internationaal verband samen, onder andere met de Amerikanen die dit ook heel belangrijk vinden, om die kennis te vergroten. Ook binnen ons eigen ministerie werk ik mee aan cursussen voor diplomaten die met verschillende regio's werken om daarin ook de rol van religie onder de loep te nemen.

Op het moment dat wij elkaar spreken, vindt de jaarlijkse klimaatop plaats. In aanloop hiernaartoe publiceerde Paus Franciscus zijn nieuwe encycliek Laudate Deum met daarin een krachtige oproep tot klimaatrechtvaardigheid. Welke rol kunnen religieuze leiders in uw ogen spelen om dit dichterbij te brengen?

Ik vond het erg jammer dat de Paus er niet bij kon zijn, zijn stem over de invulling van rentmeesterschap is ontzettend helder. Ik zie vergelijkbare oproepen vanuit de Islam. Zo is er ook een groene Islam. Verschillende verzen, verschillende soera's, in de Koran wijzen op de verantwoordelijkheid van de mens voor de natuur. Ik was onlangs in Indonesië en sprak daar met een wetenschapper die de natuurgodsdiensten analyseert en wees op de zogenaamde bezieling of vergeestelijking van de natuur. Alle religies kennen elementen van die oproep om daar verantwoord mee om te gaan. Voor Perspectief is het ook een speerpunt, las ik. Het Vaticaan is daarin zeker een belangrijke partner voor Nederland. Een van mijn collega's, de huidige Nederlandse klimaatgezant, was voorheen de ambassadeur bij het Vaticaan. Hij weet dus heel goed welke rol religieuze leiders kunnen spelen en spreekt regelmatig met hen over deze thema's.

Hoop heeft twee prachtige dochters: woede over de dingen die niet goed gaan en moed, om met geloof en vechtlust daaraan te werken.

AUGUSTINUS

EUROPESE UNIE ZIET BESCHERMING VAN RELIGIEUZE MINDERHEDEN **OVER HET HOOFD**

Auteur: **Willem Holdijk (Bestuurslid Internationaal)**

Europa is een divers continent. Een lappendeken van minderheden met elk hun eigen (regionale) talen, godsdiensten en culturele gebruiken. Logischerwijs bevinden veel van deze minderheden zich ook in de lidstaten van de Europese Unie. In Nederland bijvoorbeeld zijn er Friezen en Limburgers, elk met hun eigen dialect en culturele gebruiken. Wereldwijd ligt ten aanzien van minderheden in veel gevallen -vanuit etnische conflicten of andere belangen- uitsluiting, vervolging en discriminatie op de loer. Wereldwijd is dit geen uitzondering, maar ook in Europa is religieuze intolerantie een groeiend fenomeen.

De Europese Unie heeft haar kenwaarden vastgelegd in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. In dit handvest is in artikel 22 ook de "Verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal" vastgelegd, waarin staat dat de Unie de verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal eerbiedigt. Lidstaten zien toe op de eerbiediging van onder andere dit artikel. Voor nieuwe lidstaten geldt dat ook zij moeten voldoen aan de eis dat minderheden

een beschermde status genieten, zoals vastgesteld in het Raamwerk Conventie voor de Bescherming van Nationale Minderheden (FCNM).

Religieuze minderheden, dat zijn minderheden met een andere religie dan de meerderheid van de populatie, hebben binnen dit kader een extra kwetsbare status. Ze hebben vaak speciale vormen van onderwijs en eigen gevormde instituties waar ze gebruik van maken. De bescherming van deze speciale status is van groot belang, maar juist ten opzichte van deze minderheden staat de Europese Unie nagenoeg tandeloos.

Op dit moment is er geen enkel instrument in werking dat expliciet religieuze minderheden beschermt. Ja er bestaat een Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten die lidstaten ongevraagd van wetenschappelijk advies kan voorzien, maar of dat een scherp middel is, valt te betwijfelen. Ook in verdragen zoals de Europese Conventie voor de bescherming van Nationale Minderheden speelt religie in het politieke debat geen rol van betekenis.

Deze constatering is minstens opmerkelijk te noemen, aangezien religieuze minderheden oorspronkelijk de grootste drijfveer zijn geweest achter verdragen zoals het Verdrag van Versailles en de latere ontwikkeling van de bescherming van minderheden onder internationaal recht. Vrijwel de complete culturele en historische achtergrond waarop de rechten van minderheden nu gelden, zijn af te leiden uit de bescherming van met name christelijke minderheden toentertijd. Desondanks zijn concrete middelen om de status van religieuze minderheden te beschermen afwezig. En hoewel op dit moment alle lidstaten de Conventie voor de bescherming van nationale minderheden hebben ondertekend en de aandacht voor minderheden in algemene zin niet is verdwenen, is de aandacht voor religieuze minderheden summier.

Regionale talen krijgen veel aandacht en bescherming en ook in het Europees Parlement wordt wekelijks gesproken over minderheden in het kader van het migratievraagstuk. Over de religieuze minderheden wordt het gesprek echter minder gevoerd en dit onderwerp lijkt zelfs richting de achtergrond te zijn verdwenen. In het migratievraagstuk gaat het er vooral over hoe deze minderheden geïntegreerd en beschermd dienen te worden tegen discriminatie in Europese lidstaten. Echter, deze stellingname laat de religieuze identiteit van veel migranten compleet achterwege. Ook worden religieuze motieven tot vluchten buiten oogschouw gelaten in het politieke debat.

Tekenend voor de situatie van het huidige politieke debat is de op 13 november 2018 gepubliceerde resolutie over de minimale standaarden voor minderheden in de EU. In die resolutie wordt gesteld dat “de bescherming van individuele mensenrechten niet genoeg is om volledige bescherming te bieden aan minderheden”. Toch bevat het document geen enkele standaard over het waarborgen van de rechten van religieuze identiteiten en minderheden.

Op deze manier ontwijken zowel het Europees Parlement als de Europese Commissie al tijden de fundamentele vraag. Juist nu de dominante culturele stroming binnen Europese lidstaten seculier wordt, is de positie van religieuze minderheden kwetsbaar. Om religieuze minderheden binnen seculiere staten te kunnen blijven

beschermen is daarom een duidelijker en eenduidig beleid nodig.

De toename van migratie en discussies over eventuele Europese uitbreiding zouden hierbij voor de EU een extra aanzet moeten zijn de religieuze identiteit van minderheden nadrukkelijker te waarborgen. Desondanks wordt in rechtelijke documenten van de EU over de vrijheid van geloof en religie nooit expliciet gesproken over “het verzekeren van het voortbestaan en continue ontwikkeling van religieuze identiteiten”. Ook klinkt hierin geen erkenning door hoe de religieuze identiteit samenlevingen als geheel kan verrijken. Wat rest is een passief kader waarin religieuze minderheden binnen de EU dus alleen beschermd worden via de individuele vrijheid van religie en via rechtsinstrumenten die gelden voor alle minderheden. Dit liberale- en individualistisch gevormd kader is niet adequaat om de kwetsbare positie van religieuze minderheden te kunnen beschermen en hun groepsidentiteit tot bloei te laten komen.

De EU zou er goed aan doen om zijn kop niet in het zand te steken en de religieuze identiteit van minderheden actiever moeten beschermen door een duidelijk en eenduidig beleid met adequate rechtsinstrumenten. Alleen door actief de positie van religieuze minderheden te beschermen kan de EU zijn rol vervullen als bewaker van de diversiteit in Europa. •

COLOFON

HOOFDREDACTEUR Berjan de Graaf REDACTIE Daniel de Boer, Tirsä Bos, Karel Huijgen, Shady Morsi, Gerard Saurwalt
Pieter van Daalen, Gerard Saurwald VORMGEVING Levi Reinds

@Perspectief

cujongeren

Perspectief